

LARS ÅSTRAND:

Traditioner behövs

Respekten för traditionerna måste fördjupas, betonar fil kand Lars Åstrand. Förankringen i en kultur och i ett historiskt perspektiv utgör en förutsättning för mänsklig utveckling och mognad. Det är därför mycket beklagligt att reformer som den nya namnlagen genomföres. Är det bristande eftertanke som gör att den tillkommit, eller är den ett uttryck för en medveten önskan att skapa människor, som står främmande inför sin kultur och sin historia och därför lättare kan manipuleras?

En människa utan ett mänskligt sammanhang är ingen människa. Ett barn, som växer upp utan förankring i en bestämd mänsklig, kulturell och etisk miljö, blir inte en fullständig vuxen. Möjligheten att frigöra sig, att omfatta egna åsikter och välja livsväg och livsmål förutsätter en social ram att frigöra sig ifrån och profilera sin uppfattning emot. Avsaknad av *tradition* – om vi definierar tradition just som detta nät av sociala förutsättningar – leder till rotlöshet och likgiltighet inför alla de valmöjligheter, bland vilka man skall välja utan att äga en grund att göra sitt val utifrån.

Människans identitet formas utifrån den tradition i vilken hon lever och vilken hon under sitt liv kan välja att i större eller mindre utsträckning distansera sig ifrån. Detta är inte precis den förutsättningslösa objektivitet, som man velat uppfatta som idealet för en människas uppfostran och livsinställning. Likafullt är det en del av människans väsen, omöjlig att komma bort ifrån. Det ojektiva perspektivet på vårt mänskliga samhälle är förbehållet Gud.

Jag vill här tala för vikten av en mycket djupare respekt för traditionen – i ovannämnda bemärkelse – än vad vi i vårt samhälle – både som enskilda och som kollektiv – i dag visar. Jag vill inte göra det för att därigenom plädера för ett statiskt samhälle, som bestraffar avvikande åsikter. Tvärtom vill jag mena, att en förutsättning för mänsklig utveckling och mognad är förankringen i en kultur och i ett historiskt perspektiv.

Många hölle med om att den – i vid bemärkelse – tekniska utvecklingen i vår kulturkrets gått för fort under det senaste seklet för att den mänskliga ut-

vecklingen skulle kunna hinna med. Jag är inte säker på det. Däremot tror jag att man inte har varit vaken för hur viktigt det är, att just under en sådan snabb utveckling betona gemenskapen med äldre tider, och att man inte har varit varsam nog att inom vitala områden bevara kontinuiteten i fråga om det sociala livets former. Jag tror inte att de exempel på vandalisering av vår tradition, som jag skall anföra nedan, har varit determinerade följder av en teknisk och ekonomisk utveckling. Jag tror att de ömsom ger prov på en medveten strävan att beröva människor deras förankring för att tjäna vissa syften, ömsom på ett ovist nit eller en aningslös hänfördhet inför allt det nya och lockande.

Onödiga reformer

På ett "översta" plan, riksnivå så att säga, kan man ju lätt räkna upp en mängd detaljer som hört till det man i trängre bemärkelse avser med tradition, om som fått stryka på foten. Hur mycket gny bland – företrädesvis äldre – människor har inte avskaffandet av riksdagens högtidliga öppnande och ordensväsendet framkallat? Knappast några särskilt livsnödvändiga institutioner – nej visst, men ändå manifestationer av vårt folks kulturarv och alls ej oväsentliga som påminnelser om dagens förutsättningar i gårdagen.

Långt viktigare och mera svårdefinierat är naturligtvis nedmonteringen av en lång ämbetsmannatradition, en uppfattning av myndigheternas plikter och ställning gentemot folket, både då det exemplifierar sig som en enskild människa och då det uppträder som myndighe-

ternas arbetsgivare och förmän i form av beslutande och lagstiftande församling. Denna utveckling är inte betingad av förändrade tekniska-ekonomiska förutsättningar, utan uttryck för en förändrad ideologisk inställning eller möjligen för bristen på en bärande ideologi.

På ett något lägre, kommunalt plan har en under generationer utvecklade social struktur slagits sönder genom reformeringen av den kommunala indelningen. Ingen kan gärna hävda att de funktioner, kommunerna fyller idag, skulle ha kunnat organiseras på sockenbasis. Här spelar alltså förändrade faktiska omständigheter en roll som kan objektivt beläggas. Lika litet kan man bortse från den totala omdispositionen av vårt folk, som urbaniseringen medfört. Många människor – men definitivt en minoritet! – bor idag i samhällen med en historia, som bara omfattar kanske de sista femtio åren.

Likafullt är det uppenbart att den förändrade kommunala indelningen genomfördes endast med hänsyn tagen till ekonomiska faktorer, och icke så sällan till förväntningar om en utveckling som de facto aldrig kom till stånd. Kanske måste detta förlåtas – att omstrukturera hela landets administrativa indelning kan ju knappast vara något okomplicerat företag. Vi ser dock i dag hur på många platser stora kommuner med fördel kunde brytas upp i mindre – gör då det! Vinsterna i "när demokrati" är en väsentlig del just i detta, att vara insatt i ett fattbart socialt sammanhang, för vilket den enskilde kan känna ansvar. Eller kanske vore det bättre, att dela de kommunala åtagandena så, att somliga – som absolut kräver den större enheten – åvilar kommunen, medan några andra

kan administreras utifrån mindre enheter. Landstingens enda existensberättigande framträder ju med allt större tydlighet som handhavandet av sjukvården. Kunde inte funktioner på storkommuns- och landstingsplanet handhas genom samarbete mellan mindre kommunala enheter? Nog spekulerat – uppbyggnaden av lokalsamhället är ett tydligt exempel på vandaliseringen av samhällets sociala struktur.

Den nya namnlagen

Och så till det mest vitala och näralligande planet – det privata. Här spelar naturligtvis i högsta grad urbanisering, skilsmässor och dubbelarbete en nedbrytande roll. Kanske är dessa faktorer ändå baksidan på något från andra synpunkter mycket positivt. Jag vill inte diskutera dem här, utan begränsa mig till ett färskt och närmast övertydligt exempel på hur man medvetet och utan tvingande yttre skäl förstör förutsättningarna för mänsklig gemenskap och tradition. Från den 1 januari 1983 är vi nämligen begåvade med en ny namnlag. Den lycksalig gör varje svensk medborgare med den oförlikneliga friheten att heta praktiskt taget vad han vill, byta eller behålla efternamn, begåva sin barn med olika efternamn (en möjlighet som dock något beskars genom ambulansutryckning i slutskedet av frågans behandling) och på det viset uppnå ett tidigare aldrig känt mått av personlig tillfredsställelse och variationsrikedom.

Vad är nu detta annat än ett sista dråpslag mot den intimaste formen av mänsklig gemenskap, familjen och släkten?

Allt ifrån det att bruket att bära särskilt efternamn blev vanligt har den erkända principen för namnskicket varit ett släktnamn, ärvt efter agnatiska principer. Man har släktingar genom både sin mor och sin far och de kan heta litet vad som helst. Men man tillhör en släkt, sin fars, och den bär ett gemensamt släktnamn. Förutom den omsorg man lämpligen borde ha visat landets arma genealoger, som väl nu kan förmodas förbereda sin snara pensionering, har man här fullständigt åsidosatt eller över huvud taget inte förmått fatta den betydelse som just sådana futtiga detaljer som namnskicket har för bibehållande av en social struktur och uppbyggandet av varje människas identitet.

Detta visar prov på en lättvindighet och bristande eftertanke och respekt, som i sig är skrämmande. Ännu mer skrämmande är misstanken att lagen tillkommit inte blott genom bristande eftertanke, utan också som uttryck för en medveten önskan att slå sönder vår närmaste sociala miljö för att skapa människor, som står främmande inför sin kultur och sin historia och som därför desto lättare kan manipuleras i önskad riktning. Att en gift kvinna behåller sitt eget efternamn har i dagens samhälle många goda argument för sig, men att införa anarki i det ärftliga namnskicket – är det verkligen en angelägen reform? Tjänar den någons frihet eller jämställdhet annat än möjligen i utredningsteorien?

Skolans roll

Slutligen skulle jag vilja kort beröra skolan. Den utgör egentligen ett koncentrat av det som jag ovan velat angiva som

tradition – den tjänar syftet att tradera tidigare generationers kunskaper och erfarenheter till unga människor. När jag vill argumentera för ett ökat traditionsmedvetande i skolan är det åter på sin plats att införa några reservationer. Den "gamla" skolan var förvisso mycket mån om vårt folks traditioner. Den var också mycket auktoritär i den bemärkelsen att den hade som mål att tvinga in medborgarna i en ensartad värnads för "Gud, Konung och Fosterland". En sådan skola finns inga skäl att önska tillbaka. Den är naturligtvis i dag, i ett Sverige, som befolkas av människor med ytterst divergerande åsikter, trosuppfattningar och etniska hemvist, också omöjlig att återvända till.

Men utifrån utgångspunkten, att en bestämd kulturell och etisk tradition är nödvändig för mänsklig mognad och utgör den bas mot vilken man kan profilera sin egen uppfattning och särart, finns mycket konstruktivt att göra. För det första måste man erkänna, att de mänskliga förutsättningarna för vår skola består av (a) svenska – eller i varje fall i Sverige bosatta – barn och (b) svenska lärare. Undervisningens innehåll måste få utgå ifrån detta.

Att byta kristendoms kunskap mot religionskunskap är naturligtvis helt i sin ordning, då man inte längre ser som skolans uppgift att fostra barnen till kristna. Detta förändrar dock inte det faktum att Sverige liksom hela den västerländska världen är inpyrd av kristendomens inflytande. Att mer eller mindre "rättvist" fördela undervisningsutrymmet mellan fem eller sex världsreligioner tjänar inga som helst vettiga syften. Eleverna blir för det första bristfälligt undervisade i

företeelser, som de ständigt har runt omkring sig, och kommer att stå oförstående inför förhållanden, som de mer eller mindre dagligen kommer i kontakt med. För det andra upptas omfattande tid av ren inpluggning av fakta om trosuppfattningar, som eleverna sedan i sitt liv ytterst sällan kommer i kontakt med. Dessa kunskaper blir aldrig del i ett sammanhang och som sådana värdelösa och mycket snart glömda.

Samma sak gäller ämnen som historia och svenska. Dessa ämnen framstår som de allra viktigaste, då det gäller att förankra ungdomen i ett historiskt och kulturellt skeende. Att de trängs alltmer tillbaka i skolan är utan tvivel en av de allvarligaste bakgrunderna till den tilltagande identitetslöshet, vars orsaker hela denna artikel handlar om.

Och hur ställer man sig till eventuella religiösa inslag i skolan? Är morgonbön eller skolgudstjänst relikter av ett enhetssamhälle, som inte längre existerar? Eller är de just uttryck för att vi ännu står i en kulturell och ideologisk tradition, vars uppfattningar somliga tar avstånd ifrån, men som likafullt utgör vårt arv och förutsättningen för våra dagars Sverige? Att den, som omfattar en annan tro eller har tagit ställning mot religiösa övertygelser, inte skall tvingas till deltagande i en gudstjänst är ju självklart. Men berikar vi unga människors liv genom att undanhålla dem kontakt med det, som varit ett helt folks livsnerv, och också i dag bildar livets mittpunkt och mening för många runt omkring oss?

Detta har varit en rask odysse bland mycket olikartade frågor. Man behöver naturligtvis inte ha en entydig mening om dem alla. Vad som håller dem sam-

man, är dock detta: förankringens betydelse i förändringen och *för* förändringen. Mycket av det, som var självklara föreställningar och vanor för mindre än en generation sedan, är räddningslöst förlorat. Mycket önskar vi heller inte tillbaka. Men kanske kan man vara mer vaksam mot sådan förstöring av mänsk-

lig samlevnad, och kanske kan man också reparera några av de skador, som jag berört. Många har alltför aningslöst lånat sig till undergrävandet av vårt samhälles sociala struktur, dess tradition, men somliga har också haft alldeles bestämda syften med sitt handlande, och de kan konsten – konsten att förstöra.

Stöd Svensk Tidskrift genom att bli medlem i Föreningen Svensk Tidskrifts Vänner

Föreningen har till ändamål att stödja Svensk Tidskrift ekonomiskt och därmed bevara och utveckla tidskriften. Föreningen har nått ett glädjande stort gensvar bland Svensk Tidskrifts läsare.

Medlemmarna kallas till årssammankomst måndagen den 2 maj 1983 kl 18.15 å Svenska Läkaresällskapet, Klara Östra Kyrkogata 10, Stockholm.

Föredragshållare: Fil Dr Arvid Fredborg

Medlemsavgiften är minst kronor 100: – per år. Avgift som ständig medlem är minst kronor 1 000: –.

Bankgiro 698-8901 – Postgiro 193220-1